

1. Inici del discurs de Sòcrates davant del tribunal

Com heu estat influïts, atenesos, per les persones que m'acusen, no ho sé; quant a mi, sentint les seves paraules, de poc que no m'oblido de mi mateix: tan persuasivament han parlat. Tanmateix, per dir-ho clar, no han dit ni una paraula que fos veritat. Però el que més m'ha admirat, entre totes les mentides que han dit, és el que deien que havíeu d'estar atents, no fos que jo us enganyés, essent jo molt hàbil en el parlar. [...]

Els, els acusadors, com dic, han dit ben poc o res de veritat; de mi, en canvi, escoltareu tota la veritat. No, per Zeus, atenesos, en un llenguatge exquisit com el d'ells, amb paraules i expressions triades, sinó que em sentireu parlar simplement amb els mots que em vindran; tinc confiança que les coses que diré són justes; que ningú no esperi altra cosa de mi. Ja que tampoc no escauria, atenesos, a la meua edat, de comparèixer davant vostre amb un discurs acuradament preparat, com un jovenet. Per això us demano i us prego sobretot, atenesos: si em sentiü defensar-me amb la mateixa manera de parlar que acostumo de tenir a l'àgora [*l'àgora era la plaça pública de la ciutat*], a les taules dels comerciants, on molts de vosaltres m'heu sentit, i en altres llocs, no us admireu ni protesteu fent aldarull. Ja que passa el següent: vet aquí que pujo per primera vegada davant d'un tribunal a l'edat de 70 anys; soc, doncs, totalment estrany al llenguatge que s'usa aquí. Talment, doncs, com si de fet jo fos foraster segurament m'excusàrieu que parlés amb l'accent i el dialecte en què hauria estat educat, així mateix us demano, al meu entendre amb justícia, que deixeu córrer la manera de parlar — sigui pitjor o millor — i examineu i poseu tota l'atenció en això: si el que dic és just o no; car aquesta és la tasca del jutge, mentre que la de l'orador és de dir la veritat.

2. Les acusacions contra Sòcrates

Remuntant a l'origen, examinem quina és l'acusació amb la qual se m'ha calumniat i en la qual ha confiat Meletos [*Meletos va ser un dels iniciadors del procés judicial contra Sòcrates*] per fer-me aquest procés. Bé: amb quines dites em calumnien els calumniadors? [...]: «Sòcrates és culpable perquè tafaneja les coses del cel i de sota la terra i fa semblar bons els arguments falsos, i ensenya tot això als altres.»

Això diuen aproximadament; prou ho heu vist vosaltres mateixos en la comèdia d'Aristòfanes¹, on és passejat per l'escena un cert Sòcrates que es vana d'anar per l'aire i diu moltes altres rucades de les quals jo no sé ni molt ni poc. I això no ho dic per menysprear aquesta ciència², si és que realment hi ha algú que hi sigui entès — no fos cas que Meletos ara, per amor d'aquest menyspreu, em fes una altra acusació —, però la veritat és que amb aquestes coses jo, atenesos, no hi tinc res a veure. Poso per testimonis la majoria de vosaltres i us prego que us digueu i us expliqueu els uns als altres el que heu escoltat de mi, allà on sigui; molts de vosaltres us trobeu en situació de fer-ho. Diguen-vos, doncs, els uns als altres, si mai ningú m'ha sentit parlar d'aquestes coses. I amb això comprendreu que tot el que la gent explica de mi té el mateix valor. No hi ha, doncs, res d'això, com tampoc, si és que ho heu sentit a dir a algú, que jo em dediqui a donar ensenyances i hi guanyi diners; això no és veritat.

¹ Aristòfanes, autor de comèdies, presenta en la seva obra *Els núvols* un Sòcrates extravagant i intenta ridiculitzar-lo. També el presenta com si Sòcrates cobrés diners pel seu ensenyament. Les comèdies d'Aristòfanes tenien una gran influència social.

² Fa referència a la ciència que estudia "les coses del cel i de sota terra", la ciència natural. Sòcrates s'hi havia interessat de jove, però de seguida ho havia deixat estar i havia concentrat els seus interessos filosòfics en qüestions que afecten l'home, l'ètica i la ciutat

3. L'oracle afirma que Sòcrates és l'home més savi

Potser algú de vosaltres em respondrà: Però, Sòcrates, de què t'ocupes en realitat? D'on han vingut aquestes calúmnies? Ja que si no fessis res d'extraordinari, si no fessis res de diferent dels altres homes, no haurien existit mai aquestes acusacions i aquesta reputació. Digues-nos què hi ha d'això, per tal que no ens fem nosaltres mateixos la nostra explicació. Em sembla que té raó qui parla així, i jo provaré de fer-vos veure què ha provocat aquesta reputació i aquesta calúmnia. Escolteu, doncs. Tal vegada a algú de vosaltres semblarà que no parlo seriosament; sabeu bé que jo diré tota la veritat.

Jo he tingut aquesta anomenada, atenesos, no per res més, sinó perquè posseeixo una certa saviesa. Quina és aquesta saviesa? La saviesa, potser, pròpia de l'home. En ella, tal vegada, soc entès; [...] I ara, us prego, atenesos, que no m'interrompeu fent cridòria, si us sembla que parlo amb massa presumpció. Ja que el que diré no són paraules meves, sinó que vull adreçar-vos a un testimoni digne de fe. Sobre la meva saviesa, si en tinc, i de quina mena és, us serà testimoni el déu que hi ha a Delfos³. Prou coneixeu Querefont [*un ciutadà força conegut d'Atenes*] [...] Una vegada que va anar a Delfos va tenir la gosadia d'interrogar l'oracle — us prego que no interrompeu cridant, atenesos —; va preguntar, doncs, si hi havia ningú més savi que jo. I l'oracle va negar que hi hagués ningú més savi.

Consideredu per què us recordo aquests fets: vull mostrar-vos d'on ha partit aquesta falsa opinió sobre mi. Havent sentit això vaig pensar dins meu: «Què vol dir el déu i quin sentit té el seu enigma? Jo tinc consciència de no ser savi, ni poc ni molt. Què pot voler dir, dient que soc el més savi de tots? No mentirà pas, car no li és possible.» Durant molt de temps vaig restar perplex sobre què volia dir. A la fi, ben a desgrat, vaig decidir-me a investigar-ho de la següent forma: vaig anar a un home que passava per savi, convençut que, si l'oracle s'equivocava, ell m'ho demostraria i aleshores podria dir-li: «Vet aquí un home que sap més que jo i, en canvi, tu has dit que jo soc més savi».

³ A Delfos hi havia un dels santuaris més famosos de l'època. S'hi podia acudir per consultar la divinitat sobre temes diversos i rebre les seves respostes i prediccions, de gran reputació.

4. Sòcrates parla amb homes “savis” per posar a prova l’oracle

Examinat a fons l'home que m'havia proposat d'estudiar —no cal dir el seu nom, era un dels nostres homes d'Estat— en conversar amb ell vaig tenir la impressió que l'home en qüestió semblava certament savi als ulls de molta gent i sobretot als d'ell mateix, però en realitat no ho era. I aleshores vaig provar de fer-li veure que ell es pensava ser savi, però que en realitat no ho era; amb la qual cosa ja vaig ésser odiat d'ell i de molts dels presents. Mentre me n'anava pensava per mi: «Tanmateix, de més savi que aquest home bé ho soc, perquè cap dels dos no sap res de bo; però mentre ell es pensa saber alguna cosa, no sabent res, jo no em penso saber el que no sé. Sembla, doncs, que jo soc més savi que ell en aquesta mica: que el que no sé no em penso saber-ho». Aleshores me'n vaig anar a un altre que passava per ser encara més savi i em va semblar exactament el mateix; i així vaig fer d'ell i de molts altres, enemics meus.

Després d'això vaig anar per altres, adonant-me, però, amb sentiment i temença, que em feia enemics; però em semblava necessari de posar per damunt de tot la veu del déu i, per tal de copsar el sentit de l'oracle, d'acudir a tots els que semblaven saber alguna cosa. I pel gos⁴, atenesos, he de dir la veritat; el que m'esdevingué fou el següent: els de més reputació em semblaven, en examinar-los segons el voler del déu, els més mancats. D'altres, en canvi, tinguts per inferiors, em semblaven quant a intel·ligència molt superiors. Cal que us expliqui les meves aventures i quina mena de treballs he hagut de fer, per tal que l'oracle no fos, als meus ulls, refutat.

Després dels polítics vaig anar als poetes, [...] convençut que aquí em saltaria als ulls la meva ignorància al costat d'ells. Emportant-me els poemes seus que em semblaven més treballats, els demanava què volien dir per tal d'aprendre alguna cosa d'ells. M'avergonyeixo, atenesos, de dir-vos la veritat, però cal dir-la. Per dir-ho clar: gairebé tots els presents s'haurien explicat millor sobre el que ells mateixos havien fet. Així doncs, ben aviat vaig saber que els poetes, no deuen el que fan a la seva saviesa sinó a un cert do natural o inspiració, semblant al dels endevinaires i dels profetes. Car aquests diuen moltes i molt belles coses, però no saben res del que diuen. Aquest em sembla també l'estat d'esperit dels poetes. I alhora em vaig adonar que ells es pensaven que el seu talent poètic els feia superiors als altres homes també en altres coses i això no era cert. Me'n vaig apartar aleshores pensant que tenia el mateix avantatge damunt d'ells que damunt els polítics. A la fi, vaig acudir als artesans. Car tenia consciència que jo no sabia com qui diu res, mentre que entre ells estava segur de trobar gent que sabia moltes i molt belles coses. No em vaig enganyar: sabien en efecte moltes coses que jo no sabia i en elles eren més savis que jo. Però, atenesos, em sembla que dominava el mateix defecte entre els bons artesans que entre els poetes; com que feia bé el seu ofici, cadascú es pensava saber molt en les altres coses més importants; i aquest error obscuria el seu saber.

⁴ Forma de jurar habitual en Sòcrates.

5. Sòcrates s'ha fet enemics per les seves investigacions filosòfiques

A causa d'aquestes investigacions, atenesos, m'han nascut moltes enemistats, tan grosses i tan perilloses, que d'elles han sortit moltes calúmnies, igualment que la reputació de savi. Car els presents es pensen, cada vegada, que jo posseeixo la saviesa, pel fet que contradic els altres. I en realitat el que passa és que només el déu és savi, i amb aquest oracle només ha volgut dir que la saviesa humana val poc o res. I no vol parlar del Sòcrates individual sinó que només vol servir-se del meu nom com un exemple, com si digués: «el més savi entre vosaltres, oh homes, és aquell, com Sòcrates, que sap que quant a saviesa no val res». Aquesta investigació la faig encara avui donant el tomb per la ciutat i examinant segons el voler del déu, entre els ciutadans i entre els estrangers, aquell que em penso que és savi; i quan veig que no ho és, faig d'ajudant del déu, demostrant-li que no és savi. I per amor d'aquests treballs ni he tingut lleure d'ocupar-me seriosament dels afers de la ciutat ni dels de casa meva, vivint amb la més gran pobresa a causa del servei del déu.

A més a més, hi ha el fet que els joves que em segueixen espontàniament, els que més temps lliure tenen perquè són de famílies riques, troben plaer escoltant com la gent és sotmesa a aquest examen, i ells mateixos, moltes vegades, m'imiten, provant sovint de fer la mateixa investigació amb altres. I troben, em penso, una munió de gent que es pensen saber alguna cosa quan en realitat saben molt poc o res. I aleshores, els examinats per ells s'irriten, no contra ells sinó contra mi, i parlen d'un tal Sòcrates que és un home repugnant i que fa malbé la joventut. I si algú els demana què fa i què ensenya, no saben què dir, perquè ho ignoren. Però per no semblar desconcertats diuen tots els llocs comuns que es diuen contra els amants de la saviesa, que si investiga les coses que passen al cel i sota terra i no creu en els déus i ensenya de fer semblar bo un raonament dolent. La veritat, crec, ells no la voldrien dir i és que han estat posats en evidència, com gent que fan veure que saben sense saber. Però com que són, em penso, orgullosos, apassionats i en gran nombre i estan units i parlen d'una manera convincent sobre mi, us han omplert les orelles abans i ara, amb les seves apassionades calúmnies. D'entre ells han sortit Meletos i Anitos i Licó; Meletos ofès pels poetes, Anitos pels artesans i els polítics, Licó pels oradors. Em sorprendria, com deia al començament, si arribés en tan poc temps a destruir una falsa opinió tan arrelada. Aquesta és, atenesos, la veritat, i no us parlo ocultant-la ni dissimulant-la poc ni molt.

6. Més acusacions

Respecte als meus primers acusadors és suficient aquesta defensa davant vostre. Quant a Meletos, l'honorable i patriota Meletos, com ell mateix s'anomena, i als meus recents acusadors, intentaré ara defensar-me. I encara un cop, com que són diferents dels altres aquests nous acusadors, prenguem el text de la seva acusació. Aquesta ve a dir el següent: «Sòcrates és culpable de corrompre la joventut, i de no creure en els déus en els quals la ciutat creu, sinó en altres divinitats noves».

7. La missió de Sòcrates

Potser algú de vosaltres diria: «No et fa vergonya d'haver-te ocupat de coses que avui et posen en perill de morir?» Però jo li respondria amb raó amb aquestes paraules: «T'equivoques, amic, si et penses que un home d'una mica de valor ha de tenir en compte el risc de viure o de morir, i no ha de mirar en el seu obrar si el que fa és just o injust i si les seves obres són d'un home de bé o d'un home dolent. (...) Aquell que es posa en un lloc perquè considera que el lloc és el millor, o hi és posat per un superior, crec que ha de romandre allí, resistint els perills sense pensar ni en la mort ni en res més abans que en la vergonya.»

Jo faria una cosa indigna, atenesos, si (...) quan un déu em mana (...) de viure cercant la saviesa i examinant-me jo mateix i examinant els altres, aleshores em vingués la por de la mort o d'alguna altra cosa i abandonés el meu lloc. Seria veritablement indigne i aleshores algú em podria portar amb raó a la justícia, perquè no creuria en els déus per tal com hauria desobeït l'oracle i temut la mort, i m'hauria pensat ser savi sense ser-ho.

8. Sòcrates no tem la mort

Ja que témer la mort, atenesos, no és altra cosa que creure ser savi sense ser-ho; pensar saber una cosa que ningú no sap. Car ningú no sap què és la mort, ni si resulta que és potser per a l'home el més gran de tots els béns, però els homes la temen com si sabessin del cert que és el més gran de tots els mals. I no és la ignorància més vergonyosa creure saber el que un no sap? Jo, atenesos, potser en aquest punt soc diferent també dels altres homes; i si hagués de dir que soc més savi que un altre, seria en això: que no sabent del cert el que passa a l'Hades⁵ no m'imagino de saber-ho. Però el que sé, és que fer el mal i desobeir al millor, sigui déu o bé home, és dolent i vergonyós.

Si ara vosaltres m'absolguéssiu (...) si em diguéssiu: «Sòcrates, nosaltres (...) t'absolem, però amb la condició que no passaràs el temps en aquesta mena d'investigacions ni cercaràs la veritat; si ets agafat fent alguna d'aquestes coses, moriràs»; si vosaltres, com dic, em poséssiu aquesta condició, jo us diria: «Jo, atenesos, us tinc respecte i us estimo, però vull creure més aviat el déu que vosaltres i mentre respiraré i mentre em serà possible estigueu segurs que no deixaré de filosofar i de fer-vos recomanacions i d'ensenyar-vos i de parlar a aquell que m'escaurà de trobar d'entre vosaltres, dient-li, com tinc per costum: «oh tu, bon amic, que ets atenès, ciutadà de la ciutat més gran i més anomenada per la saviesa i per la força, no t'avergonyeixes d'ocupar-te de la riquesa per veure com es farà tan grossa com sigui possible, i de la glòria i de l'honor; i, en canvi, del seny i de la veritat i de l'ànima, de veure com esdevindran millors, no te n'ocupes ni hi penses?» I si algun de vosaltres m'ho nega i diu que se n'ocupa, no el deixaré pas anar de seguida i me n'aniré, sinó que li faré preguntes i l'examinaré i l'investigaré, i si em sembla que no està en possessió de la virtut, però diu que la posseeix, li retrauré que atribueixi tan poc valor a les coses que en tenen molt i s'estimi tant les coses que en tenen poc. Així ho faré amb joves i amb vells, amb aquell que trobaré, estranger o de la ciutat (...). Car sapiguen bé, que m'ho mana el déu. I jo penso que no hi ha per a la ciutat cap bé més gran que aquest servei meu al déu.

Car jo no faig res més que anar d'una banda a l'altra persuadint-vos, joves o vells, de no ocupar-vos ni del cos ni dels diners abans ni amb tant de zel com de l'ànima, per a fer-la tornar el millor possible, dient-vos que la virtut no ve de les riqueses sinó que les riqueses i tots els altres béns dels homes en l'ordre particular i en la vida pública venen de la virtut. Si dient això corrompo la joventut, la meva activitat deu ser perjudicial; però si algú diu que dic altres coses que aquestes, no diu res de bo. En fi, jo diria, atenesos, cregueu Anitos [*un dels acusadors*] o no el cregueu, m'absolgueu o no m'absolgueu, jo no puc actuar d'una altra manera per moltes vegades que em condemneu a mort.»

⁵Hades era el nom que designava el món dels morts.

9. Sòcrates defensa els atenesos més que a si mateix

I ara, atenesos, no feu aldarull, romaneu com us he demanat, sense protestar del que digui, sinó escoltant, car penso que escoltant podeu guanyar alguna cosa, car us vull dir coses que en sentir-les tal vegada cridareu; (...) teniu-ho present: si em mateu (...) no és a mi que em fareu el mal pitjor, sinó a vosaltres mateixos.

Atenesos, joestic molt lluny de defensar-me, com algú podria pensar, sinó que us defenso a vosaltres, per tal que condemnant-me no cometeu una falta amb l'obsequi que el déu us ha fet. Car si em mateu no us serà pas fàcil de trobar un altre home — us ho dic encara que sembli ridícul — adjudicat a la ciutat pel déu com l'espero a un cavall gran i de bona raça, però un poc indolent per la seva mateixa grandària i necessitat de ser excitat; així em sembla que he estat adjudicat a la ciutat pel déu, jo que, estimulants-vos i convencent-vos i renyant-vos, no deixo en tot el dia d'esperonar-vos un a un. Un altre com jo no el trobareu pas, atenesos; per això, si em voleu creure em conservareu. Però tal volta vosaltres, com els endormiscats els quals hom desperta, en un impuls d'ira, creient Anitos [un dels acusadors], em faríeu morir i us passaríeu la resta de la vida dormint si el déu no us enviés algú altre que es preocupés de vosaltres.

Que jo soc un home donat a la ciutat pel déu, ho coneixereu pel que ara diré. No sembla, en efecte, cosa humana, de despreocupar-me dels meus interessos personals i suportar fa tants anys les conseqüències d'aquesta negligència per tal d'ocupar-me únicament de vosaltres anant a cadascun com un pare o un germà gran, recomanant-li que s'ocupi de la virtut. I si jo tingués amb això cap guany, tingués cap sou fent aquestes recomanacions, la cosa tindria explicació; doncs bé: prou veieu vosaltres mateixos que els meus acusadors que tan desvergonyidament m'han acusat de tantes coses, no han pogut, amb tot el seu desvergonyiment, presentar un testimoni que jo mai m'hagi fet un sou o hagi demanat res. Mentre que jo presento un testimoni suficient que dic la veritat: la meua pobresa.

10. Sòcrates no té deixebles

Però jo no he estat mai mestre de ningú; si algú desitja sentir el que dic o el que faig, a ningú no m'he refusat. Ni tampoc soc d'aquells que parlen quan hom els paga i si no se'ls paga no, sinó que estic a la disposició tant del pobre com del ric per ser preguntat, i qui vol pot respondre i escoltar el que dic. (...)

Però, com és que alguns troben gust a passar el temps amb mi? Ja ho heu sentit, atenesos; us he dit tota la veritat, que troben gust a escoltar com són examinats els qui es pensen ser savis sense ser-ho. Car això no és desplaent. Però pel que fa a mi, jo sostinc que m'ha estat prescrit pel déu, tant per mitjà de l'oracle, com de somnis, com de totes les altres maneres que la voluntat divina ha imposat mai alguna cosa a un home. Això és, atenesos, la veritat, i és fàcil de provar. Ja que si jo corrompo ara uns joves i abans n'he corromput d'altres, seria natural que si alguns d'ells havent-se fet més grans s'han adonat que de joves jo els havia aconsellat malament, ara pugessin aquí per acusar-me i fer-me castigar; i si ells mateixos no volien, algú de la família, pares, germans o algun altre parent, si coneguessis que jo he fet mal a un de la seva família se'n recordaria ara per demanar el meu càstig.

11. Sòcrates no vol inspirar pietat

«També jo tinc família; car no he nascut, com diu Homer, ni de cap roure ni de cap pedra, sinó d'éssers humans; tinc, doncs, família i també fills, atenesos; tres, un que ja és gran, els altres dos infants. Però no els portaré aquí per tal de suplicar-vos que voteu favorablement». Per què no faré res d'això? No per orgull, atenesos, ni perquè us menyspreï. Que jo sigui valent o no davant la mort, és una altra qüestió; però pel bon nom meu i vostre i de tota la ciutat no em sembla que estigui bé que jo faci res d'això a la meua edat i tenint una reputació, amb raó o sense. És sabut que Sòcrates és diferent en alguna cosa de molts altres homes.

Ara bé; si aquells de vosaltres que semblen distingir-se dels altres en saviesa, en valor o en alguna altra virtut, es portessin així, seria una vergonya. (...)

Potser algú em diria: No pots, Sòcrates, viure tranquil·lament i en silenci lluny de nosaltres? Aquest és el punt que em seria més difícil de fer entendre a alguns de vosaltres. Car si us dic que això és desobeir al déu, i que, per tant, aquest estar tranquil m'és impossible, no em creureu, com si parlés irònicament; i si, per altra banda, dic que el bé més gran per a l'home és de parlar cada dia de la virtut i de les altres coses sobre les quals vosaltres m'heu sentit conversar, examinant-me jo mateix i examinant els altres, i que una vida sense aquesta investigació no és digna de ser viscuda, encara em creureu menys. I, això no obstant, el que dic és la veritat, atenesos, només que no és fàcil de convèncer-vos.

12. Últimes paraules després de conèixer la sentència de mort

M'estimo més morir havent-me defensat com ho he fet, que viure havent-ho fet de l'altra manera; car ni davant la justícia, ni a la guerra, a mi ni a cap altre home no pertoca de tenir els ulls fits en com podrà defugir la mort per tots els mitjans. Moltes vegades en els combats és evident que hom evitaria la mort si llencés les armes i demanés gràcia als enemics; i en tots els perills hi ha moltes maneres de fugir de la mort si hom està decidit a fer-ho i a dir-ho tot. Però no és evitar la mort el que és difícil, atenesos; sinó que el que és molt més difícil és d'evitar la dolenteria, car ella és més ràpida que la mort. I així, jo que soc vell i lent, he estat atrapat pel més lent; i, en canvi, els meus acusadors que són forts i àgils, pel més ràpid, per la dolenteria. I així ara jo sortiré d'aquí declarat per vosaltres digne de mort, ells, en canvi, declarats per la veritat culpables d'impostura i d'injustícia. Jo estic en la meua apreciació com ells en la llur. Tal volta havia de ser així i penso que així està bé. Quant al que vindrà després, jo desitjo fer-vos una predicció, a vosaltres que m'heu condemnat; car estic en el moment que els homes prediuen millor, quan han de morir. Jo us dic, doncs, a vosaltres que em feu morir, que immediatament després de la meua mort, tindreu un càstig molt més dur, per Zeus, que aquell amb què m'haureu fet morir. Car heu fet això pensant que apartaríeu de vosaltres l'haver de donar compte de la vostra vida; però us passarà molt al contrari, us dic. Els que us demanaran comptes seran molts més, dels quals jo he reprimat, sense que vosaltres n'haguéssiu esment. I seran molt pitjors perquè seran més joves i us molestaran molt més. Car si penseu que matant els homes impedireu que hi hagi algú que us faci retrets perquè viviu malament, no penseu pas bé. Aquesta escapada no és ni eficaç ni noble; només una n'hi ha de noble i ràpida: no tancar la boca als altres, sinó tractar un mateix d'esdevenir el millor possible. Això és el que volia predir als que m'han condemnat; i ara em separo d'ells.

Jo no us demano res més que una cosa, atenesos. Quan els meus fills seran grans, castigueu-los turmentant-los com jo us he turmentat, si us sembla que estimen la riquesa o alguna altra cosa primer que la virtut; i si es pensen ser alguna cosa i no són res, renyeu-los com jo us he renyat a vosaltres perquè no s'ocupen del que cal i es pensen ser alguna cosa no valent res. Si feu això, m'haureu fet justícia, a mi i als meus fills.

És hora d'anar-nos-en; jo per morir, vosaltres per viure. Qui de nosaltres va a una millor sort, és obscur per tothom llevat del déu.